

Zachraňuje, nebo zabíjí? Analýza alternativního rámcování očkování proti COVID-19

Victoria Nainová, Veronika Macková, Alice Němcová Tejkalová

Úvod

Jedno téma, dvě protichůdné interpretace, tak by se dal ve stručnosti shrnout postoj dezinformačního webu cz.sputniknews.com k očkování proti COVID-19. Záleží jen na tom, zda se píše o vakcíně Sputnik V, nebo Comirnaty od firem Pfizer a BioNTech (ta je často nazývána jen jako Pfizer).

Jak zjistili naši kolegové ze společnosti Newton Media ve své [analýze](#), od 1. 12. 2020 do 31. 3. 2021 bylo v jejich mediálním monitoringu zaznamenáno 12 162 příspěvků o vakcíně firem Pfizer/BioNTech a 5 455 zmínek o vakcíně Sputnik V. Nejvíce zpráv o vakcíně **Sputnik V** vyšlo nepřekvapivě na cz.sputniknews.com – **382** (82 pozitivních, 298 neutrálních a 2 ambivalentní, žádná negativní). Oproti tomu vakcíně **Comirnaty** věnoval cz.sputniknews.com celkem **229 textů** (4 pozitivní, 197 neutrálních, 18 ambivalentních a 10 negativních). Jen pro kontextové srovnání uvádíme, že nejvíce zpráv o vakcíně Comirnaty bylo publikováno na serveru lidovky.cz – 810 (z toho 59 pozitivních, 744 neutrálních, 4 ambivalentní a 2 negativní). Více negativních zpráv o Comirnaty než na Sputniku bylo ve sledovaných českých médiích publikováno jen na agregátoru zpráv z dezinformačních webů pravdive.eu, kde nebyla naopak vydána jediná negativní zpráva o Sputnik V.

Následující kvalitativní analýza se soustřeďuje na **alternativní rámcování** (Kitzingerová, 2007) **tématu očkování** na webu cz.sputniknews.com v závislosti na použité vakcíně a ideologické perspektivě tohoto proruského média. Mediální obraz Comirnaty byl zvolen pro nejvýraznější rozdíl v tonalitě zpráv oproti Sputniku V. Základní nalezené rámce, doplňované ještě rámci dílčími, jsou různé, jak co se týče přístupu k vakcíně, tak v rámci celého vakcinačního diskurzu i vůči očkování jako takovému. Nejzajímavější na celé věci je, že web, který obecně přispívá k šíření dezinformací o očkování jako takovém (jeho údajné škodlivosti, záměrně zveličovaných vedlejších účincích atp.), mění okamžitě názor, když se jedná o ruskou vakcínu. Tato komunikační strategie a vnitřní obsahová nekonzistence je pro propagandistická média typická.

Rámcování vakcín – bipolární vidění světa

Pfizer jako západní a smrtící vakcína

Články, ve kterých se na cz.sputniknews.com píše o vakcíně Pfizer, o ní pojednávají jako o té, která údajně zapříčinila smrt mnoha lidí. Klade se důraz na to, aby se na konci článků

připomínalo, kde a kdo zemřel po očkování touto vakcínou, ačkoliv s danou lokalitou původně obsah článku nesouvisí „Zmiňme, že negativní účinky vakcíny od firmy Pfizer byly zaznamenány dříve v Izraeli,“ (cz.sputniknews.com, 18. 1.2021). Jako další negativní aspekt se uvádí, že naočkování vakcínou Pfizer mělo zapříčinit nakažení onemocněním COVID-19.

Pro podporu tvrzení se v člancích uvádějí citace různých odborníků, u kterých ale nebývá uvedené jejich detailní odborné zaměření, pouze kde působí, např. „doktor Ian Jones z Univerzity v Readingu a doktor Polly Roy z Londýnské školy hygieny a tropické medicíny,“ (cz.sputniknews.com, 2. 2.2021). Někteří jsou proti vakcíně Pfizer, protože podle nich není dostatečně prověřená a obsahující látky nejsou údajně bezpečné. Cz.sputniknews.com například cituje čínského virologa z Wuchanské univerzity Yang Zhanqiu: „Podle něj byly nové mRNA vakcíny proti koronaviru vyvinuty ve spěchu, a ještě nikdy nebyly použity v rozsáhlém měřítku proti infekčním onemocněním, a jejich bezpečnost tak vyvolává značné pochybnosti,“ (cz.sputniknews.com, 15. 1.2021). Na druhou stranu se v člancích objevují i citace těch, kteří mluví o tom, že není prokázána souvislost mezi očkováním a smrtí zmíněných osob: „Vedlejší účinky po očkování neměli (ani horečku a nevolnost) a podle lékařů není úmrtí spojeno s očkováním, uvádí se,“ (cz.sputniknews.com, 19. 1. 2021).

Častá kontextová informace uváděná o vakcíně Comirnaty, je, že byla vyvinuta západními společnostmi, v souvislosti s firmou Pfizer je používáno sousloví s negativním nádechem „americký farmaceutický gigant“ (cz.sputniknews.com, 22. 1. 2021). Údajná nebezpečnost této „západní“ vakcíny je v textech cz.sputniknews.com akcentována se stejnou intenzitou, jako je naopak zdůrazňována bezpečnost vakcíny Sputnik V. V souvislosti s Comirnaty se také daleko častěji píše o údajných problémech očkování jako takového.

Sputnik V jako ruská a bezpečná vakcína

Vakcína Sputnik je rámcována jako bezpečná vakcína, která nemá nežádoucí účinky: „Více než jeden milion Rusů již byl očkován proti koronaviru vakcínou Sputnik. Uvádí se, že žádné nové nežádoucí účinky léku nebyly zjištěny. V rozhovoru pro Sputnik to uvedl ředitel Gamalejova ústavu Alexandr Gincburg,“ (cz.sputniknews.com, 5. 1. 2021). Řada citovaných expertů jsou právě Rusové.

Důvěryhodnost ruské vakcíny se redaktoři cz.sputniknews.com snaží dodat i prostřednictvím informací o podpoře Sputniku V reprezentanty západních zemí (např. „Reportér norské televizní společnosti NRK v Rusku Jan Espen Kruse se nechal očkovat ruskou vakcínou Sputnik V a vypráví o svých zkušenostech,“ (cz.sputniknews.com, 26. 1. 2021), případně: „Prestížní časopis The Lancet potvrdil, že Sputnik V má účinnost 91,6 %,“ (cz.sputniknews.com, 2. 2. 2021), nebo: „Ruský ministr zahraničních věcí Sergej Lavrov oznámil, že americký ministr zahraničí Anthony Blinken poblahopřál Rusku k účinnosti vakcíny Sputnik V proti covidu-19. Moskva a Washington se dohodly na navázání komunikace mezi vědci v této oblasti.“ (cz.sputniknews.com, 5. 2. 2021). Další pochvala přišla i z Německa: „V Německu ocenili možnost použití ruské vakcíny Sputnik V,“ (cz.sputniknews.com, 15. 2. 2021). V rámci České republiky používají jako podpůrné hlasy především prezidenta Miloše Zemana a tvář boje proti koronavirové pandemii Romana Prymulu.

Silným tématem v pozitivních textech o Sputniku V je kritika EU, která má údajně brzdit proočkování obyvatel tím, že nechce schválit další vakcíny. Veškeré pochybnosti o očkování z článků o jiných vakcínách na tomto dezinformačním webu jsou zapomenuty a vakcinace (Sputnikem V) je prezentována jako jediná možná cesta ke konci pandemie COVID-19. Zvýznamňovány jsou informace o tom, v jakých všech mimoevropských zemích se bude Sputnikem V očkovat (např. „Rusko se chystá Nepálu dodat až 25 milionů dávek ruské vakcíny proti koronaviru Sputnik V,“ cz.sputniknews.com, 12. 1. 2021 nebo: „Venezuela a Ruský fond přímých investic (RDIF) podepsaly dohodu o výrobě ruské vakcíny Sputnik V v dané zemi. Informovala o tom venezuelská viceprezidentka Delcy Rodríguez na svém účtu na Twitteru,“

cz.sputniknews.com, 14. 1. 2021). V článcích se také zdůrazňovala cena jedné dávky, aby měli čtenáři dojem, že je vakcína velmi výhodná a dostupná pro všechny státy.

Závěr

Vzhledem k analyzovanému období bylo zřejmé, že webu cz.sputniknews.com jde především o to přispět vytvářením jeho pozitivního mediálního obrazu a ke schválení Sputniku V v České republice. Používal k tomu nejen výrazně kladné rámcování ruské vakcíny, ale také alternativní, negativní rámcování Comirnaty společností Pfizer a BioNTech.

Způsob rámcování je jednoznačně bipolární, diskurzem odkazující k textům publikovaným během studené války, ve stylu dobrý východ, špatný západ. Vzhledem k tomu, že dnes víme, že vakcína Sputnik V dosud nebyla schválena, nelze mluvit o kvalitně realizované propagandistické kampani. A lze pouze spekulovat, zda má, nebo nemá pozitivní informování o očkování na jinak spíše protivakcinačně zaměřeném dezinformačním webu vliv na ochotu publika cz.sputniknews.com nechat se očkovat, když nepůjde ani o Sputnik V ani o demonizovaný „Pfizer“.

Literatura

Kitzingerová, J. (2007). Framing and frame analysis. In E. Devereux (ed.), *Media studies: Key issues and debates* (1st ed., pp. 134–161). London: Sage.

T A Projekt TL04000176 *AI komunikační platforma potlačující infodemii ve vazbě*
na novinářskou a mediální etiku je spolufinancován se státní podporou
Č R Technologické agentury ČR v rámci Programu Éta